

pić do właściwych obrzędów. *Templum*, występujące także w postaci widzialnej jako tzw. *auguracula*, *aedes sacrae* czy jakikolwiek inny obszar, *quod palis aut hastis aut aliqua tale re et lineis aut loris aut simili re saeptum est*, to przede wszystkim *locus liberatus et effatus*, tzn. miejsce, które należy za wszelką cenę dzień i noc strzec i bronić przed nieokiełznanymi mocami czyhającymi na zewnątrz, a jawiącymi się dla ogółu jako coś w pełni rzeczywistego. Bezwzględnie przestrzegano przy tym nie zmienianej od niepamiętnych czasów kolejności poszczególnych czynności, a mianowicie najpierw *signum*, następnie *locum constituere*, *finire*, *spatia designare*, *nomina dare*. Samo już wytyczanie granicy, w tym również i wojna, toczona w obronie *partia domusque* — przedsięwzięcie już samo w sobie uznawane za niezwykle niebezpieczne, jako że wywoływało każdorazowo zmianę geografii przestrzeni i dotychczasowego układu sił boskich i ludzkich — pociągało za sobą konieczność składania przebłagalno-oczyszczających ofiar ze zwierząt, w trakcie których krew spływała do uprzednio przygotowanych rowów, pokrywających się z wyznaczanym *terminus*, po czym wrzucano do nich popioły ze stosu ofiarnego i dokonywano obiat, a następnie wkopywano w nie pal lub kamień graniczny zbryzgany krwią ze złożonych ofiar. Z zagrożeniem wiązało się praktycznie każde przedsięwzięcie czy wydanie, jak rozpoczęcie wojny, budowy domu lub świątyni, zasiewów, pojawienie się „obcego” itp., na skutek czego życie, a w konsekwencji i cały kodeks moralno-prawny Rzymian aż roi się od rytów, wróżb i oczyszczeń.¹⁵

Także i stosowanie kary śmierci, niezależnie od pewnych podobieństw z rytuałem ofiarniczym i swojego ścisłego powiązania z ofiarami przebłagalno-oczyszczającymi lub innymi im równoważnymi, miały w pierwszym rzędzie chronić pokój wewnętrzny wspólnoty zagrożony na skutek zaistnienia czynu-przestępstwa, a odbieranego przez ogół jako typowe *portentum*, którego negatywne destabilizujące następstwa najskuteczniej mogło zlikwidować całkowicie fizyczne unicestwienie bezpośredniego sprawcy, niekiedy z udziałem możliwie licznej części lokalnej społeczności. Następowало to na przykład poprzez *suspensum*, ukamienowanie lub też trwałe usunięcie, jeśli nie samej osoby lub rzeczy, to przynajmniej pozostałości